

ONTLUIKENDE GELETTERDHEID STIMULEREN IN DE KLEUTERKLAS

Centrum voor Taal en Onderwijs | www.cteno.be

KU LEUVEN

Zoeken in KU Leuven

CENTRUM VOOR TAAL EN ONDERWIJS

START ONDERZOEK PROFESSIONALISERING MATERIALEN OVER HET CTO

WELKOM BIJ HET CENTRUM VOOR TAAL EN ONDERWIJS

Het Centrum voor Taal en Onderwijs (CTO) is een multidisciplinair expertisecentrum rond taal, onderwijs en samenleving. Het CTO is verbonden aan de faculteit Letteren KU Leuven en is opgericht in 1990. Het CTO voert maatschappelijk relevant onderzoek uit, ontwikkelt didactische materialen en biedt professionaliseringstrajecten aan rond de volgende vier kernthema's:

[TAALBELEID](#) [TAALVERWERVING](#)

[GELETTERDHEID](#) [EVALUATIE](#)

Meer weten over Vitamine T?

Het CTO biedt professionele ondersteuning aan al wie wil werken aan kwaliteitsvol taalonderwijs en taalbeleid.

- individugericht aanbod (open aanbod)
- teamgericht aanbod (workshop of traject in jouw school)
- <https://www.arts.kuleuven.be/cto/professionalisering>

Heb je nood aan ondersteuning op school of wil je een vorming volgen? **Bekijk ons aanbod!**

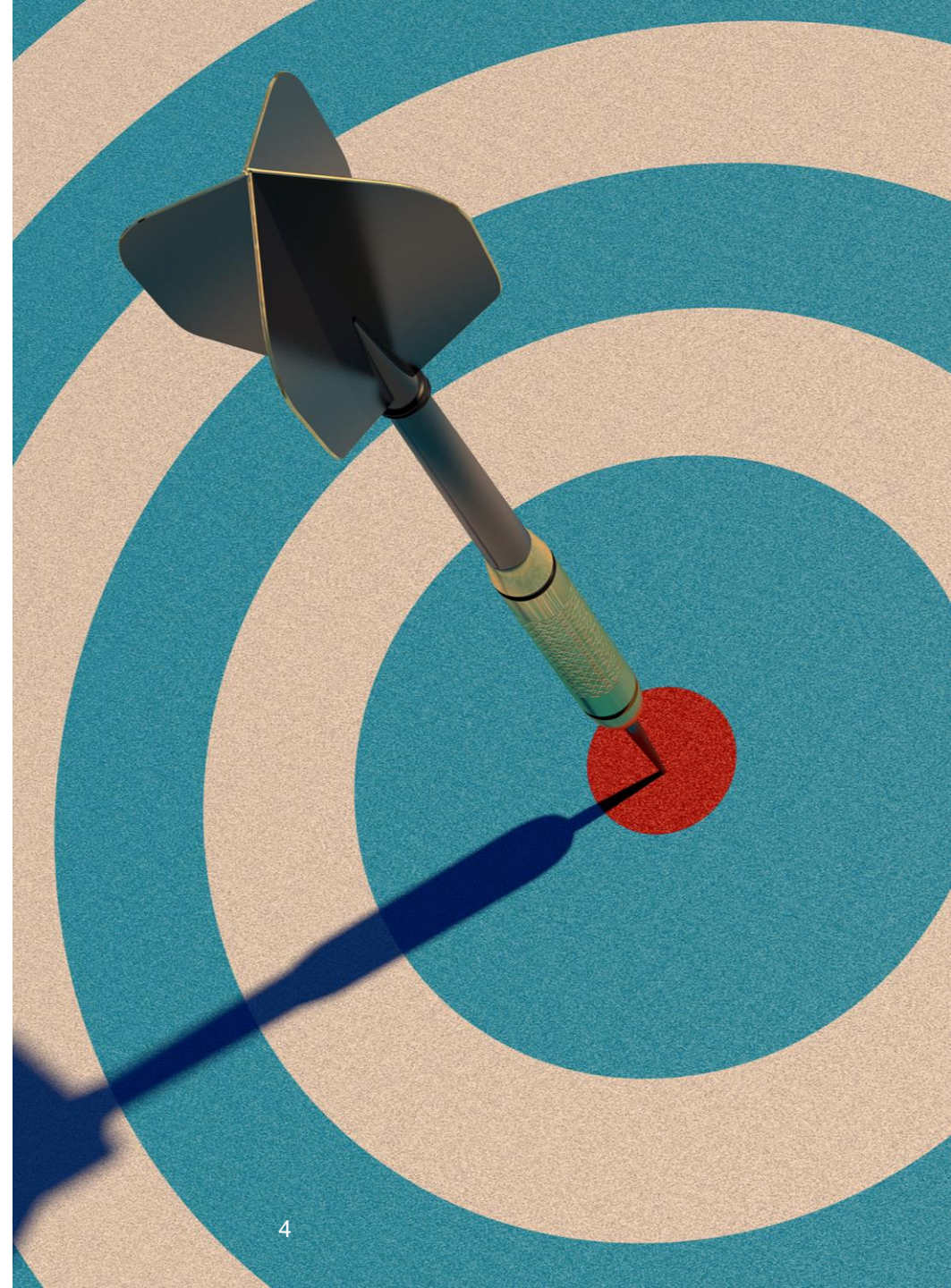
Schoolmakers begeleidt leer- en veranderprocessen op scholen. Ze versterken leraars, directeurs, leerlingen, coördinatoren, schoolbestuurders ... om samen de uitdagingen aan te pakken waar ze voor staan. Samen maken we scholen nóg sterker.

- <https://www.schoolmakers.be/aanbod/>

Na dit **inspiratiemoment** heb je

- Ideeën opgedaan om van je van je klas een **geletterde omgeving** te maken
- zicht op een **aantal functionele activiteiten** waarmee je kan inzetten op ontluikende geletterdheid.

Notitiepagina's

1. MODELGEDRAG

2. VISUELE BOODSCHAPPEN

3. LEES- EN SCHRIJF-MATERIAAL

4. INTERACTIE

5C. FUNCTIONEEL LEZEN EN SCHRIJVEN

5D. SPELEN MET TECHNISCHE ASPECTEN

Goed G-start? Ontluikende geletterdheid stimuleren bij jonge kinderen | © Centrum voor Taal en Onderwijs

CHECKLIST GELETERDE OMGEVING

MAAK VAN JE KLAS EEN KRACHTIGE GELETERDE OMGEVING MET DE 8 BOUWSTENEN VAN HET GELETERD HUIS

- Ik vertoon **modelgedrag** en vervoerd daarbij ook wat ik lees en schrijf
  - zelden
  - soms
  - vaak
  - meestal

Dit doe ik: _____ Dit doen collega's: _____ Dit neem ik mee uit de vorming: _____
- Mijn klas is een rijke geletterde omgeving met **visuele boodschappen**, zoals pictogrammen en materialen met letters op.
  - zelden
  - soms
  - vaak
  - meestal

Dit doe ik: _____ Dit doen collega's: _____ Dit neem ik mee uit de vorming: _____
- Mijn kinderen hebben **toegang tot lees- en schrijfmateriaal** in de verschillende hoeken en bij de verschillende activiteiten.
  - zelden
  - soms
  - vaak
  - meestal

Dit doe ik: _____ Dit doen collega's: _____ Dit neem ik mee uit de vorming: _____
- Ik heb **stimulerende en duidende interacties** met kinderen over alles wat te maken heeft met lezen en schrijven, pictogrammen en letters, boeken, ...
  - zelden
  - soms
  - vaak
  - meestal

Dit doe ik: _____ Dit doen collega's: _____ Dit neem ik mee uit de vorming: _____

Goed G-start? Ontluikende geletterdheid stimuleren bij jonge kinderen | © Centrum voor Taal en Onderwijs

Goed G-start?

Jozefien Loman en Karen Vermeir

http://www.cteno.be/index.php?idMenu=116&id_materiaal=614

G-START

GELETTERDHEID STIMULEREN BIJ JONGE KINDEREN
DOOR JOZEFIEN LOMAN EN KAREN VERMEIR

Deel 1: Inleiding

- 1.1 Wat is G-start? 9
- 1.2 Waarom een boek over geletterdheid? 9
- 1.3 Hoe stimuleert G-start geletterdheid? 10

Deel 2: Geletterde activiteiten 15

- 2.1 Vertellen maar! 17
- 2.2 Superhelden 20
- 2.3 De tocht van Muls 23
- 2.4 We maken een boek 27
- 2.5 Beeld zonder klank 31
- 2.6 Met een boek in een hoek 34
- 2.7 Beestenboek 37
- 2.8 De taal van muziek 40
- 2.9 Toveren 43
- 2.10 Mijn groentetuin 46
- 2.11 Schoonheidssalon 48
- 2.12 Bouwvakkers 52
- 2.13 Cafeetje 55
- 2.14 Waar zit kulkentje? 58
- 2.15 Bordspel 62
- 2.16 Valentijn 65
- 2.17 De zoekactie 67
- 2.18 Immokrant 69
- 2.19 We vliegen erin! 72
- 2.20 Kokkerellen 76
- 2.21 Milan de Marsman 81
- 2.22 Allemaal letters 83

Kader

Praktijktips

Deel 3: Meer weten?

- 3.1 Geletterdheid bekeken vanuit verschillende invalshoeken
  - 3.1.1 Begripsomschrijving
  - 3.1.2 Doelen
    - 3.1.2.1 Vlaamse doelen
    - 3.1.2.2 Nederlandse doelen
    - 3.1.2.3 Bruggen bouwen
    - 3.1.2.4 Doelen G-start
- 3.2 De ontwikkeling van geletterdheid bij jonge kinderen
- 3.3 Geletterdheid en mondelinge vaardigheden
- 3.4 Geletterdheid en meertaligheid
- 3.5 De overgang naar het eerste leerjaar
  - 3.5.1 Van speels leren naar formeel lees- en schrijfonderwijs
  - 3.5.2 Aansluiten bij de geletterde omgeving van de kleuterklas
  - 3.5.3 Belangrijke werkvormen in het eerste leerjaar
    - 3.5.3.1 Werken aan geletterdheid in hoeken
    - 3.5.3.2 Voorlezen als rijke bron voor de ontwikkeling van geletterdheid

Deel 4: Evalueren van geletterdheid

- 4.1 Waarom evalueren?
- 4.2 Hoe evalueren?
- 4.3 Geletterdheid screenen met G-screen
  - 4.3.1 Hoe werkt G-screen?
  - 4.3.2 Een duidelijk beeld krijgen
  - 4.3.3 Hoe vaak invullen?
- 4.4 Wat na evalueren?
  - 4.4.1 Op het niveau van de klas
  - 4.4.2 Op het niveau van de school
- 4.5 G-scan
- 4.6 Aan de slag!

Achtergrondinfo

Instrument om op te volgen

Tips voor beleid

Programma

---

1. **Wat** is geletterdheid?
2. **Waarom** inzetten op geletterdheid?
3. **Hoe** inzetten op geletterdheid?

Wat verstaan we onder geletterdheid?

Geletterdheid is veel meer dan technisch kunnen lezen en schrijven.

Het Plan Geletterdheid van de Vlaamse overheid hanteert de volgende definitie:

“Geletterdheid omvat de competenties om informatie te verwerven, te verwerken en gericht te gebruiken. Dit betekent met taal, cijfers en grafische gegevens kunnen omgaan en gebruik kunnen maken van ICT. Geletterd zijn is belangrijk om zelfstandig te functioneren en participeren in de samenleving en nodig om zich persoonlijk te kunnen ontwikkelen en bij te kunnen leren”

[Wat is geletterdheid en waarom is het zo cruciaal om er \(meer\) aandacht aan te besteden in het onderwijs? | DUURZAAM ONDERWIJS](#)

Ontluikende geletterdheid ?

0-4 jaar:

- Kinderen leren mondeling communiceren en maken kennis met 'schrift'.

4-6 jaar: kinderen

- krijgen een groeiend inzicht in de functies van geschreven taal.
- begrijpen de koppeling tussen gesproken taal en geschreven taal.
- leren woorden verklanken.
- krijgen inzicht in het alfabetisch schrift.
- krijgen de beginnende elementaire lees-en schrijfhandeling onder de knie

2. Waarom inzetten op geletterdheid?

Wie niet mee is, is gezien*

GELETTERD ZIJN IS NODIG OM:

- nieuwe dingen te leren thuis, op het werk, op school of in een groep
- je kinderen te ondersteunen op school en in hun hobby's
- een diploma te halen en een job te vinden
- goede keuzes te maken en zelfstandig te zijn
- mee te kunnen met de digitale en technologische evolutie

Onvoldoende geletterd zijn heeft een negatieve invloed op je zelfvertrouwen, je vertrouwen in anderen én de ondersteuning die je kan geven aan je kind(eren).

Bron: www.weekvandeletterdheid.be

*slogan **Week van de Geletterdheid**, 2018

Slecht nieuws!

- 10% van de bevolking ondervindt **problemen met geschreven taal** (belgie.be)
- De scores voor **begrijpend en technisch lezen** bij Vlaamse In uit het 4de lj gaan achteruit (PIRLS, 2021)
- Leerlingen uit **kansarme gezinnen** scoren op lezen veel lager dan leerlingen uit kansrijke gezinnen (Van den Branden, 2003). → grote verschillen tussen kinderen
- Leerlingen genieten niet van lezen; **dalende leesmotivatie** (PIRLS, PISA)

Extra uitdagingen voor risicokleuters

- Voor alle kinderen maar zeker voor risicokinderen

Risicofactoren:

- Taalarm milieu (ook Nederlandstalig)
- Thuis taal niet Nederlands
- Opleidingsniveau van de mama (3 keer meer kans op laaggeletterdheid)
- Ontwikkelingsstoornis
- Boeken/ lezen/ activiteiten thuis + interactie
- Kansarmoede
- Intelligentie
- Familiale dyslexie
- Niveau van voorbereidende lees- en spellingvaardigheden

Er is ook goed nieuws

Leerkrachten maken het verschil: vooral voor die kwetsbare leerlingen.

(uitgangspunt HGW)

Verschillen op kleuterleeftijd kunnen weggewerkt worden en leesproblemen voorkomen door kwaliteitsvolle instructie en begeleiding

(Hattie, 2009; Van der Leij, 1998; Vernooij, 2012)

Wat kan het **onderwijs** doen?

- Verschillen opvangen door op school een **taalrijke omgeving te creëren met een rijk taalaanbod**
- **Niet wachten** met inzetten op lezen en schrijven **tot het eerste leerjaar**
- Met het **hele team** inzetten op geletterdheid → nood aan schoolbrede visie

Niet de achtergrond van de leerling maar het onderwijs (leerkrachten, didactieken en methoden) bepaalt uiteindelijk in grote mate of een leerling goed leert lezen (M. Eskens)

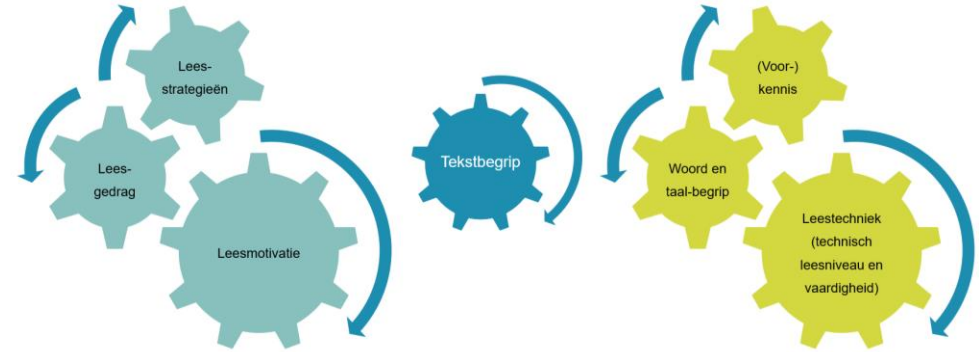
- Zie ook: Is er een aantoonbaar causaal verband tussen de kwaliteit van het technisch leesonderwijs in het primair onderwijs (en met name in de groepen 2 en 3) en laaggeletterdheid? (kennisrotonde.nl)

Wat kan het **kleuteronderwijs** doen?

- Een sterke lezer moet
  - Vlot en vloeiend technisch kunnen lezen
  - Goed begrijpend kunnen lezen
  - Gemotiveerd zijn om te lezen
  - Kwaliteitsvol en kwantiteitsvol leesgedrag vertonen
- In de kleuterklas moeten de vaardigheden die leerlingen voorbereiden op het **technisch** en **begrijpend lezen** al veelvuldig een bod komen (Eskens)

➔ **Sterke lezers worden geboren in de kleuterklas**

3. Hoe kan **jij** de ontwikkeling van geletterdheid stimuleren?

Wat werkt echt?

Bouw een krachtig huis

Met 8 bouwstenen

Bouwen we dit hele huis voor alle kleuters?

Groot huis =

- krachtige **geletterde omgeving** als voorwaarde voor ontwikkeling ontlukende geletterdheid

Klein huis =

- krachtige **activiteiten** rond ontlukende geletterdheid

De plattegrond =

- de **fundamenten**, nl. MTV, wereldkennis en woordenschat

Uit: G-start (2012).

De plattegrond: woordenschatontwikkeling stimuleren

“Kleuters in kwetsbare gezinnen horen 30 miljoen woorden minder dan kleuters uit geletterde thuisomgeving”
(Tenenbaum Harriet)

“Als ze naar het eerste leerjaar gaan (kinderen in armoede), is die achterstand gemiddeld 9 maanden, dat is bijna 1 schooljaar.”
(Meurs, Klasse, 2016)

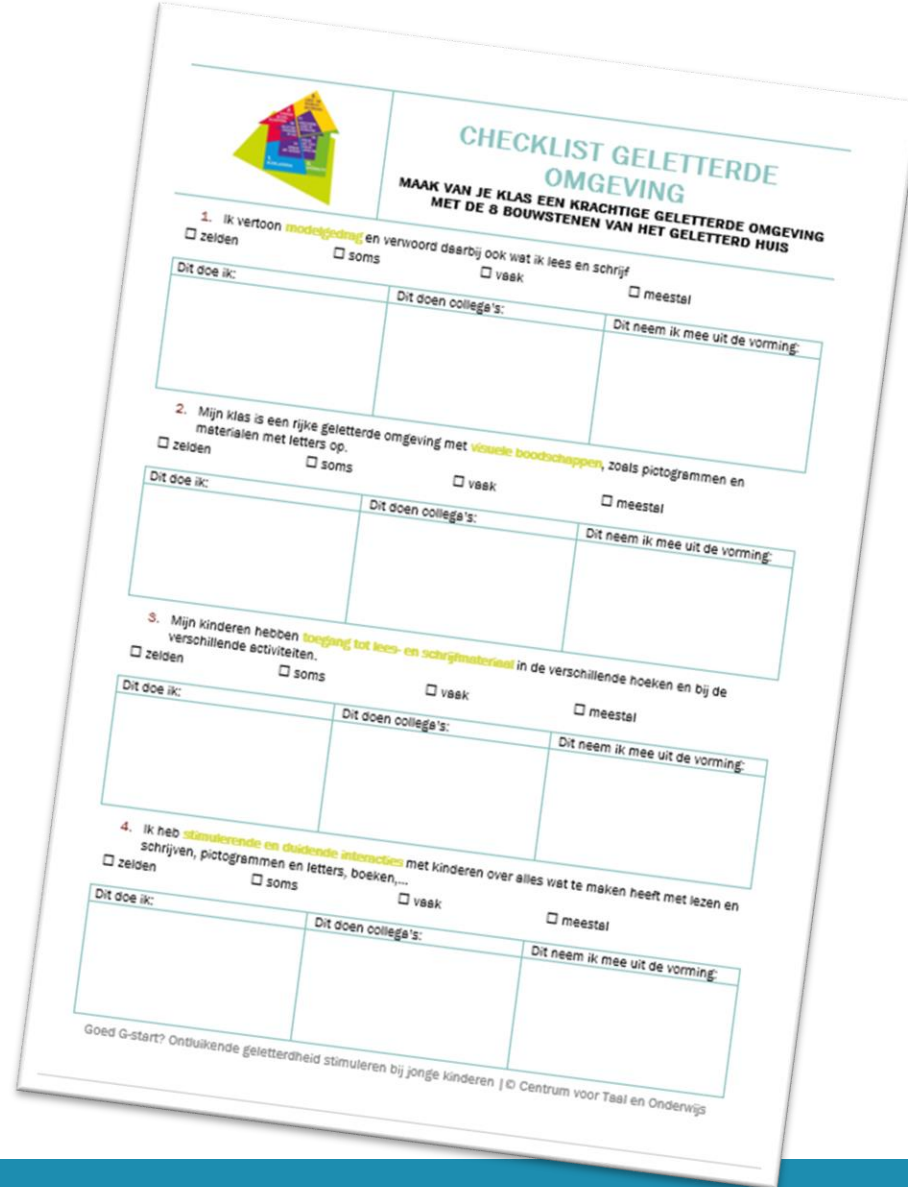
De plattegrond:

Woordenschatontwikkeling stimuleren

- Betekenisvolle, uitdagende woordenschat
- Relevante, zinvolle woorden: schooltaal!
  - In krachtige thema's: spiegels en vensters
  - Welke woorden zijn nodig in het eerste?
- Beklijvend/duurzaam: visuele ondersteuning bieden
- Meermaals inoefenen en herhalen: woordenschatroutines

Doe de G-scan

- Vul het eerste deel (de voorkant) van de kijkwijzer **individueel** in.

CHECKLIST GELETERDE OMGEVING
MAAK VAN JE KLAS EEN KRACHTIGE GELETERDE OMGEVING MET DE 8 BOUWSTENEN VAN HET GELETERD HUIS

1. Ik vertoon **modelgedrag** en verwoord daarbij ook wat ik lees en schrijf
 zelden soms vaak meestal

Dit doe ik:	Dit doen collega's:	Dit neem ik mee uit de vorming:

2. Mijn klas is een rijke geletterde omgeving met **visuele boodschappen**, zoals pictogrammen en materialen met letters op.
 zelden soms vaak meestal

Dit doe ik:	Dit doen collega's:	Dit neem ik mee uit de vorming:

3. Mijn kinderen hebben **toegang tot lees- en schrijfmateriaal** in de verschillende hoeken en bij de verschillende activiteiten.
 zelden soms vaak meestal

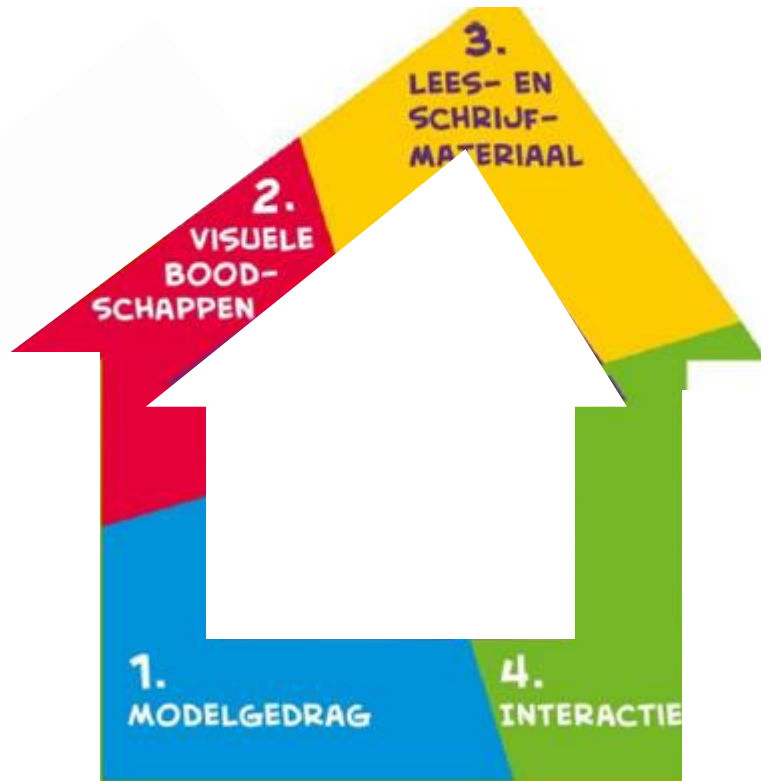
Dit doe ik:	Dit doen collega's:	Dit neem ik mee uit de vorming:

4. Ik heb **stimulerende en duidelijke interacties** met kinderen over alles wat te maken heeft met lezen en schrijven, pictogrammen en letters, boeken, ...
 zelden soms vaak meestal

Dit doe ik:	Dit doen collega's:	Dit neem ik mee uit de vorming:

Goed G-start? Ontluikende gelettertheid stimuleren bij jonge kinderen | © Centrum voor Taal en Onderwijs

Zet in op een **krachtige geletterde omgeving**

Door:

1. Modelgedrag
2. Visuele boodschappen
3. Lees- en schrijfmateriaal
4. Interactie

→ Vanaf de peuterklas

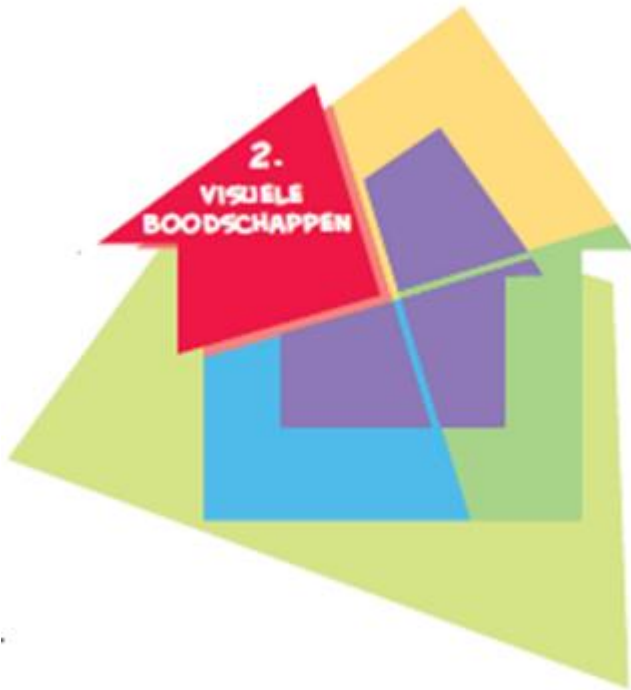

1. Modelgedrag van de leerkracht

- Lk brengt geletterdheid binnen
- **Kinderen ontdekken**
  - waarvoor geschreven taal dient
  - dat lezen en schrijven handig en prettig is
- Zeker belangrijk voor kinderen uit een minder geletterde thuisomgeving

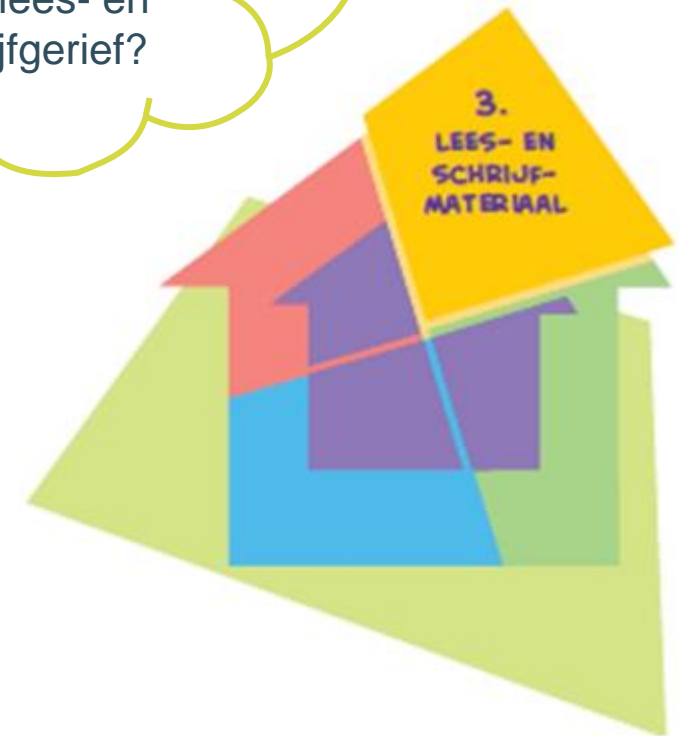
2. Visuele boodschappen

- Zorg voor **veel** geschreven boodschappen in je klas
  - ‘**Gebruik**’ deze boodschappen
- De kinderen worden zich bewust dat symbolen een betekenis hebben.

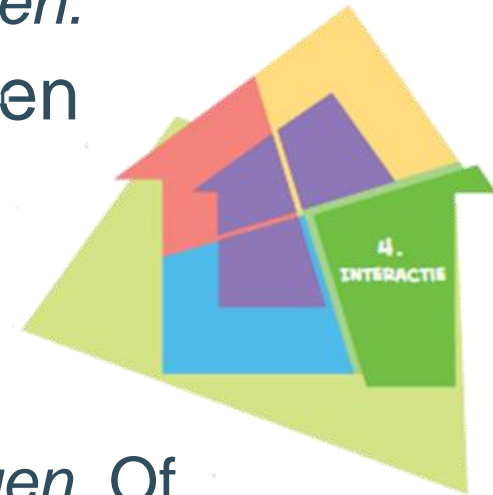
3. Schrijf- en leesmaterialen aanbieden

- 1) **Gebruik** boeken en teksten in alle hoeken
- 2) **Verrijk** alle hoeken met lees- en schrijfmaterialen!
- 3) Zorg voor een **permanente lees- en schrijfhoek** en een boekenhoek
- 4) **Creëer de hele dag door kansen** om schriftelijke boodschappen te ontwerpen en ontcijferen
- 5) **Ondersteun** de kinderen in het gebruik van de materialen

4. Interactie

- Praten over geletterdheid, letters, boeken...
- Kleuters **aanmoedigen** als ze schrijven en lezen
  - *Kijk, Jordi leest een boek voor aan Tim. Dat is leuk om te zien.*
- **Open vragen** stellen aan kleuters over bijvoorbeeld een schrijfproduct of tekening
  - *Jordi, waarom lees jij voor aan Tim?*
  - *Hoe heb jij deze letters gemaakt, Zayneb?*
- **Duiden** waarom jij en de kleuters lezen en schrijven.
Caleb leest een boek omdat hij wil weten of dino's kunnen vliegen. Of Ik zet een stip op je hand zodaar je niet vergeet het briefje af te geven.

Opgelet: laag aantal individuele interacties!

Gemiddeld aantal geobserveerde individuele interacties van een kleuterleerkracht naar een kwetsbare kleuter (3K) per klasdag (6 x 50min):

November:

- Fonologisch bewustzijn → 3,22
- Voorbereidend lezen → 0,57
- Voorbereidend schrijven → 0,60

Onderwijs

**Anderstalige kleuters
komen te weinig aan het
woord**

Anderstalige kleuters leren sneller Nederlands als ze vrij mogen spreken op school. Beeld Hollandse Hoogte

DE MORGEN, 2017

Samengevat: Een krachtige geletterde omgeving door

1. Modelgedrag

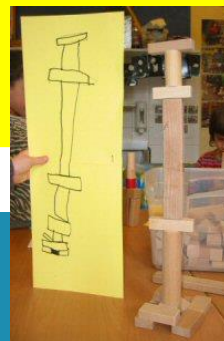
- Lk brengt geletterdheid binnen: wat en waarom
- Kinderen ontdekken
  - waarvoor geschreven taal dient
  - dat lezen en schrijven handig en prettig is
- Zeker belangrijk voor kinderen uit minder geletterde thuisomgeving

2. Visuele boodschappen

- Zorg voor veel geschreven boodschappen in je klas
- 'Gebruik' deze boodschappen
- De kinderen worden zich bewust dat symbolen een betekenis hebben.

3. Veel lees- en schrijfmateriaal

Verrijk alle hoeken met lees- en schrijfmateriaal. Creëer veel kansen om schriftelijke boodschappen te ontwerpen en te ontcijferen

4. Interactie

Praat veel over letters, lezen, schrijven, ...

- *Hoe heb jij deze letters gemaakt, Zayneb?*
- *Kijk eens, de 's' van slang lijkt een beetje op een slang, hé?*
- *Wie heeft de 's' in zijn naam?*

Welke vragen
heb je nog?

Hoe ga jij het doen?

Vul de kijkwijzer aan met ideeën die je graag wil gaan uitproberen.

5. Bied krachtige activiteiten aan.

Door:

1. Werken met boeken
2. Geletterdheid de hele dag
3. Functioneel lezen en schrijven
4. Spelen met technische aspecten

Welke activiteiten bied jij aan?

01

Vul het tweede deel van de **kijkwijzer** in.

02

Vul daarna de **poll** in.

03

En **noteer voor jezelf enkele vragen** die je over dit deel van het huis graag beantwoord krijgt.

Welke activiteiten bied jij regelmatig aan alle kleuters aan? Je kan meerdere opties aanduiden.

 0

(A) werken met boeken

0%

(B) geletterdheid doorheen de dag

0%

(C) functioneel lezen en schrijven

0%

(D) spelen met technische aspecten (klanken en letters)

0%

A. Werken met boeken

- Ideaal om te werken aan geletterdheid
  - Begrijpend luisteren als voorloper van begrijpend lezen
- Heel wat mogelijkheden: voorlezen, verteltafel maken, kamishibai, boeken- en luisterhoek, zelf boeken maken,...
- Voor alle leeftijden
- Actief: met verhaal aan de slag, zelf een boek maken,...

Enkele effectieve tips

2.1 VERTELLEN MAAR!

Wat is de bedoeling?

Je vertelt hetzelfde boek op verschillende manieren.

Waar werk je aan?

Begrijpen van een verhaal, genieten van voorlezen, assen met zelf 'Tozen'.

Doelgroep

Materiaal

Deze activiteit kan worden gebruikt voor elk boek.

Vooraf

De zoektocht

Het proces dat voorafgaat aan het vertellen van een boek aan de kinderen, is wellicht het allerbelangrijkste! Het begint namelijk allemaal met de zoektocht naar een geschikt boek. Er zijn heel wat leuke boeken op de markt: boeken met flapjes, kijk- en aanwijsboekjes, stevige kartonboekjes, vertellende prentenboeken, zoekboeken, boeken waar...

Kies een rijke tekst, niet te gemakkelijk: Rijketeksten.org

Doe eventueel aan pre-teaching.

boeken bieden dan weer heel wat kansen om met kinderen vooruit en ook terug te blikken, of om oorzaak-gevolgrelaties te leggen. Bepaal aan de hand van deze vaststellingen de hoofddoelstellingen waaraan je wilt werken.

Voor kennis

Ten slotte is het ook niet onbelangrijk om de voor kennis van kinderen over het onderwerp van het boek te bepalen. Dit zal je helpen de ideale introductieactiviteit te kiezen.

Zo doe je het

Intro (klassikaal of in kleine groep):

Begin met een motiverende en zinvolle Introductieactiviteit die niet alleen op woordenschat gericht is, maar die de kinderen helpt om het globale verloop van het verhaal te kunnen volgen.

Deze Introductieactiviteit kan klassikaal of in een klein groepje gebeuren. Daarna kun je het boek voorlezen. Niet alleen de kinderen moeten goed voorbereid zijn: het effect van het voorlezen wordt door de leerkracht. F sfeer te creëren. Be boek vooraf. Dit helpt te komen van de tek Bedenk op voorhand waar je kunt werken metjes, of waar een drachten of denkstim voortand plannen. Je ding te houden. Inspi zeer zinvol, maar ee je vooropgestelde do loos af te dwalen.

Voorbeeld van een dende activiteit. (Freeman M., Go boek proberen a op het potje pass

In een doos lig deksels. De leerkr het deksel van el vraagt de kinder past. Daarna gaatjes en hun bijpas potjes in elkaar p vertrouwd met h verhaal in goed v

Activiteit: vertel

Je leest steeds hetzelfde boek voor op verschillende manieren. Hoe vaak je het voorleest, hangt af van het enthousiasme van de kinderen en de lengte van je thema, maar je mag een boek zeker vijf keer voorlezen in een themaweek, mits je een goede variatie aan voorleesvormen in acht neemt.

Je kunt variëren in:

personen die voorlezen: de leerkracht, (oudere) kinderen, ouders, de directeur, de zorgleerkracht, een leerkracht van een andere klas, een auteur, bekijken op de computer of beluisteren op cd.

Een voorbeeld van een boek dat met de computer kan beluisterd en bekeken worden, is

Lees bij voorkeur in kleine groep.

Model moeilijke stukken tekst en strategieën.

Stel vragen over de tekst.

de manier waarop je voorleest: met het boek alleen, met ondersteunende materialen, met poppen of figuurtjes, met de kamishibai (Japans verteltheater)...

Een voorbeeld van een boek dat je op verschillende manieren kunt voorlezen, is het boek *Krokodil en het meesterwerk* (Velthuis M., Leopold, 2007). Je kunt het boek voorlezen, vertellen, voorwerpen, op de computer, of op de computer, of op de computer, of op de computer...

de taal waarin de thuistaal van de kinderen helpen of grijpen. Je kunt het op ouders of met Fundels bestaat een boek in een ander

Voor in ma baar i Nooit 1990

Interactief voorlezen is belangrijk om de taalontwikkeling te stimuleren. Stel dus vragen (in welke taal)...

Waarover zou het (Bij het bekijken van)

Waarom eet Rupsje No

Kijk eens naar de prent. Wa Laat de kinderen tijdens het ve gen inbrengen en bled de mog uit te beelden.

de groepsamenstelling: voorlezen hoeft niet altijd klassikaal te gebeuren. Veel kinderen zijn er mee gebaat een verhaal vooraf of achteraf te horen in een klein groepje of zelfs individueel. Dat laatste kan bijvoorbeeld gebeuren in de knusse boekenhoek tijdens het hoekenwerk. Door gebruik te maken van een kleinere groepsamenstelling lok je

meer interactie uit en kun je beter inspelen op individuele noden van de kinderen.

de plaats waar je voorleest: voorlezen in de kring is natuurlijk fijn, maar je kunt het boek ook echt tot leven brengen door voor te lezen op de plaats waar een verhaal zich afspeelt. Elk plekje creëert een andere sfeer: leuk buiten in het zonnetje, gezellig in de boekenhoek, knus bij het poppenbed...

Maak aantekeningen bij de tekst.

Herlees dezelfde tekst een aantal keer.

Doe activiteiten met focus op inhoud en structuur

krokodil maakt dat op een doek. Wij gaan er ook eenje maken, hé juf?

(Miry, 5 Jaar)

B. Geletterdheid de hele dag

- De hele dag door een aanbod garanderen
- Aandacht in alle activiteiten
- Op een impliciete manier
- Geletterdheid niet als doel op zich
- **Kinderen ervaren dat geletterdheid geen vak apart is**

- *Liedjestekst visueel ondersteunen, scenario's van verhaal in poppenhoek, ...*

Mijn groentetuin

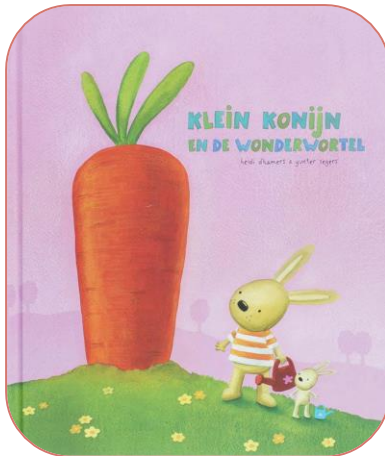
- Een activiteit voor alle leeftijden
- De kleuters planten zaadjes, verzorgen ze en volgen het groeiproces op
- Geletterdheid is geen doel op zich maar en dienen zich wel veel kansen aan!

Mijn groentetuin: veel kansen

Prentenboek

Begrijpend
luisteren

Zaaien

Verpakkingen
lezen

Stappenplan
volgen

Naamkaartjes
maken

Schrijven

Tekenen

Stempelen

Groeiproces
bijhouden

Tekenen

Schrijven

C. Functioneel lezen en schrijven

- Expliciete aandacht voor de functies van lezen en schrijven, woorden en letters,...
- Geletterdheid als doel
- **Kinderen ervaren waarvoor geschreven taal kan dienen**
- *Affiche om klaspop te zoeken, wenskaart voor verjaardag van de Sint, kalender om af te tellen naar schoolfeest,...*

Voorbeeld van functioneel schrijven

	<i>Niet functionele aanpak</i>
Taak	Kinderen tekenen op vraag van de leerkracht een beer en stempelen er het woord 'BEER' onder.
Geletterdheidsdoelen bij deze taak	Kinderen oefenen klankletterkoppelingen.

Ken jij een aanpak die meer
prikkelend
uitdagend
betekenisvol
is?

Voorbeeld van functioneel schrijven

Bruikbaar

Betekenisvol

contextrijk

Functionele aanpak

De klasbeer is zoek. De kinderen maken affiches waarop ze de beer tekenen. Ze stempelen er 'WIJ ZOEKEN BEER' onder. Nadien worden de affiches opgehangen in de school.

Kinderen oefenen klankletterkoppelingen.
Kinderen zien in dat je met geschreven taal een boodschap kunt overbrengen.
Kinderen zien het nut van geschreven taal en zijn gemotiveerd om te leren lezen en schrijven.

Motiverend

Veel kansen met interactief rollenspel

Thema 'We vliegen er in!'

- Rollenspel voorbereiden in de schrijfhoek
  - Paspoort maken
  - Vliegtuigticket maken
  - Logo van de vliegtuigmaatschappij ontwerpen
  - Label voor aan de reiskoffer
- Rollenspel
- Uitbreiding in andere hoeken
  - Vliegtuigen vouwen volgens stappenplan
  - Koffers maken adhv lijstje

We nemen
het
vliegtuig!

Wat hebben
we nodig?

Ticket,
paspoort,
bagagelabel,...

Interactief rollenspel

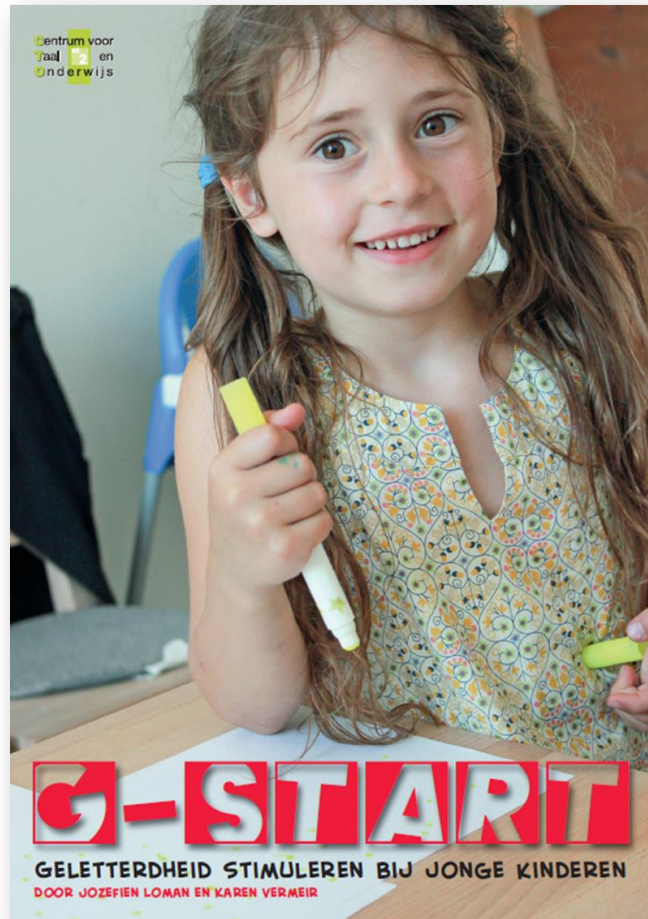
- [We vliegen erin! \(kuleuven.be\)](http://kuleuven.be)

imo school
ANDERLECHT

Inspiratie voor functionele activiteiten

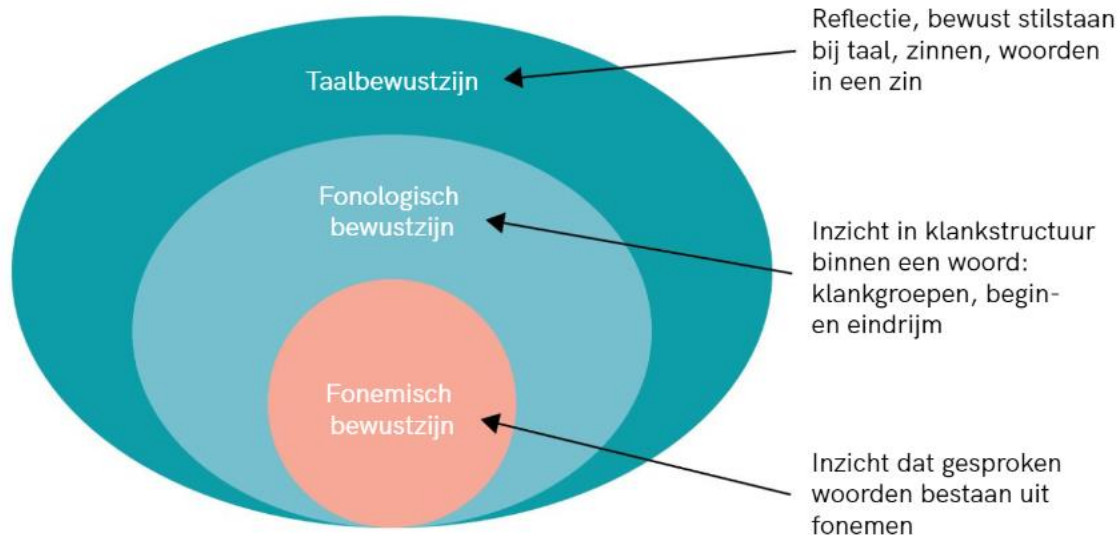
Deel 1: Inleiding	9
1.1 Wat is G-start?	9
1.2 Waarom een boek over geletterdheid?	9
1.3 Hoe stimuleert G-start geletterdheid?	10
Deel 2: Geletterde activiteiten	15
2.1 Vertellen maar!	17
2.2 Superhelden	20
2.3 De tocht van Muls	23
2.4 We maken een boek	27
2.5 Beeld zonder klank	31
2.6 Met een boek in een hoek	34
2.7 Beestenboek	37
2.8 De taal van muziek	39
2.9 Toveren	41
2.10 Mijn groentetuin	45
2.11 Schoonheidssalon	48
2.12 Bouwvakkers	52
2.13 Cafeetje	55
2.14 Waar zit kulkentje?	58
2.15 Bordspel	62
2.16 Valentijn	65
2.17 De zoekactie	67
2.18 Immokrant	69
2.19 We vliegen erin!	72
2.20 Kokkeretien	76
2.21 Milan de Marsman	81
2.22 Allemaal letters	83

D. Spelen met technische aspecten

- **Speels** ontdekken van klanken, letters en delen van woorden
- = voorbereidende technische leesvaardigheden
- Aanbieden in **functionele en motiverende context!**
- Vaker en explicieter bij oudere kleuters

D. Spelen met technische aspecten

Klankbewustzijn en letterkennis zijn

- essentiële pijlers voor beginnende geletterdheid
- sterke voorspellers voor technisch lezen in lagere school
- noodzakelijk voor een sterke leesstart

Klankbewustzijn is bij kleuters een belangrijke voorspeller van leesvaardigheid. “Elke kleuter heeft baat bij voorbereidende leesactiviteiten”, zegt expert Van Severen (Odisee). “Met klankbewustzijn – én letterkennis – kan je al vroeg beginnen.”

[HJK-artikel | Fonemisch bewustzijn by ThiemeMeulenhoff - Issuu](#)

Jonge kinderen leren op school om zich bewust te worden van klanken. Dit gebeurt niet vanzelf! (=biologisch secundair proces)

**DID YOU
KNOW?**

Met welke activiteiten zorg je voor een goede leesstart?

1. Zet in op het horen van klanken in woorden
2. Train het herkennen van letters
3. Oefen klank-letterkoppeling

- in een betekenisvolle en functionele context (4)
- met gepaste instructie en ondersteuning (5)
- met extra ondersteuning voor risicokleuters (6)
- en voldoende vaak (op de planning) (7)
- en zet in op een doorgaande lijn (8)

Samengevat: Krachtige activiteiten

1. Werken met boeken

- Aandacht voor letters/woorden/klanken tijdens voorlezen
- Betekenisvolle activiteiten voor/tijdens/na voorlezen (tip: [\(Met\) boeken wérken in de kleuterklas! | Kleutergewijs \(wordpress.com\)](#))
- Thuistalen inzetten!

2. Geletterdheid de hele dag

- Geletterdheid is geen 'vak apart'.
- Hele dag door confronteren met letters en klanken.
- Alle kansen grijpen: 'wat kunnen we hierbij lezen en schrijven?'
- Vb. liedjestekst visueel ondersteunen, etiketten in winkelhoek, spelscenario poppenhoek,...

3. Functioneel lezen en schrijven

- Expliciete aandacht voor de functies van lezen en schrijven, woorden en letters,...
- Kinderen ervaren hoe lezen en schrijven kan helpen om bepaalde problemen op te lossen

- Bv. <https://www.arts.kuleuven.be/cto/thema-geletterdheid/nieuwsbrief-2011-08-vliegen.pdf>

4. Spelen met technische aspecten

- Expliciet inzetten op klankbewustzijn en letterkennis

Even vooruitblikken...

- Welke uitdagingen zie je voor jezelf?
- Waar wil je op korte termijn op inzetten?
- Wat ga je na vandaag zeker aan je collega's vertellen?

Ben je geprikkeld?

- Volg deze of andere vormingen in het open [aanbod](#) van het CTO.
- Of vraag een vorming op maat of een ondersteuningstraject aan.

Krachtlijnen van onze professionalisering

OPEN
AANBOD

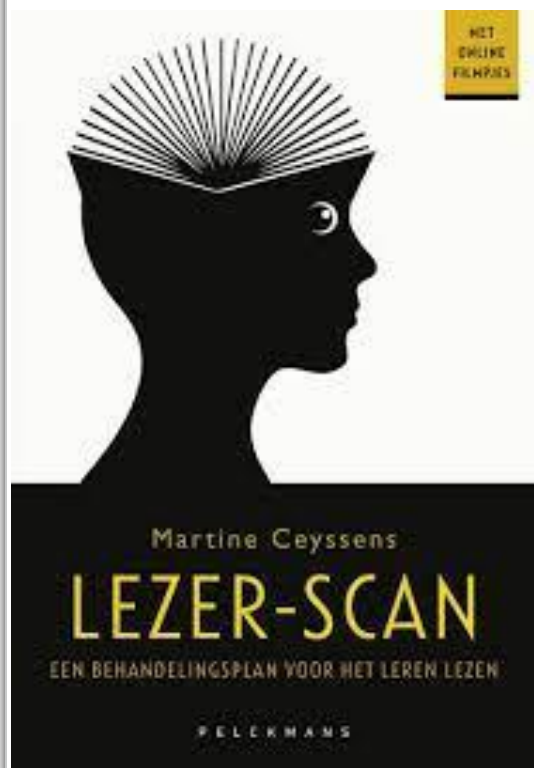
Aanbod voor individuele deelnemers

TEAMGERICHT
AANBOD

Workshop of traject in jouw school of organisatie

Meer lezen?

Interessante materialen

<https://view.publitas.com/averbode/klap-klap-jongste-klauters-a-inleiding-hl/page/1>

Klap Klap - handleiding

© Uitgeverij Averbode|Erasme, 2021

Postbus 54, 3271 Averbode

Met medewerking van Jozefien Loman en Ellen Smits,

Centrum voor Taal en Onderwijs, KU Leuven

Auteur: Marlies Algoet

Audience Expert doelgroep 0-6: Sonja Wuytens

Ontwerp cover en basis binnenwerk: Jirka De Preter

Vormgeving: Catherine Bourgeois en Jan Snick

Projectleiding en eindredactie: Karoline Neujens

Foto's: Shutterstock

Interessante materialen

- [533519_579_Folder_Lezergame.indd \(mcusercontent.com\)](#): derde kleuterklas + lager onderwijs
- [Aankoop methode | Klank klaar \(odisee.be\)](#): 1ste t.e.m. 3de kleuterklas en zelfs eerste leerjaar

Extra inspiratie en bronnen rond letters en klanken

- PWO ABC iedereen doet mee (Arteveldehogeschool)
<https://sites.arteveldehogeschool.be/voorbereidendeleesenspellingvaardigheden/>
- [Help! Zijn ze wel klaar voor het eerste leerjaar? Ontluikende geletterdheid ten tijden van lockdown | Kleutergewijs \(wordpress.com\)](#)
- [Aandacht voor letters en klankbewustzijn: mag het of niet? | Kleutergewijs \(wordpress.com\)](#)
- [Klap-pen in let-ter-gre-pen: overbodig en zelfs hinderlijk volgens recent onderzoek | Kleutergewijs \(wordpress.com\)](#)
- [Hoor je de klank /s/ in Sssssssssint? Vijf praktische tips uit onderzoek om met vierjarigen aan klankbewustzijn te werken. | Kleutergewijs \(wordpress.com\)](#)
- Geudens, A. Klanken en letters alzijdig verkennen. Klankbewust bezig zijn. HJK, november 2017
- [Project | Klank klaar \(kaatjeklank.be\)](#)
- [Wijzer met klanken en letters | K2-Publisher.nl](#)
- [Werkmap Fonemisch bewustzijn - CPS.nl](#)
- https://hsnbundels.taalunie.org/wp-content/uploads/2019/07/2017_I_basisonderwijs_1_Geudens.pdf

Bronnen en interessante linken

- [Helpt klappen in lettergrepen om foneembewustzijn bij jonge kinderen te ontwikkelen? | Kennisrotonde](#)
- [HJK-artikel | Fonemisch bewustzijn by ThiemeMeulenhoff - Issuu](#)

Ellen Smits

Centrum voor Taal en Onderwijs –
KU Leuven

Blijde Inkomststraat 7 bus 3319
3000 Leuven

www.cteno.be / [CTO op facebook](#)

016 37 26 02 / 0498 62 22 66

Ellen.Smits@kuleuven.be

